

MINİMALİST SANATTA BİR RESSAM VE BİR BESTECİ: STELLA VE GLASS

*Ahu Köksal**

Özet

1960'lı yıllarda, resimde Soyut Dışavurumculuk, müzikte Avrupa avant-garde akımları etkisini sürdürürken; Stella resmin, Glass ise müziğin çehresini değiştiren akımlarda önemli bir rol oynamıştır.

Stella'nın, *Black Paintings*, *Benjamin Moore Paintings*, *Irregular Polygon* gibi serî resim çalışmalarında bir birimi tekrar etmesi, az sayıda materyalle bir form ve resmi tuvalin dışına iten bir etki yaratması; Glass'ın, *Music in Similar Motion*, *Two Pages*, *Music in Fifths* gibi eserlerinde birim tekrarlarıyla elde ettiği vecd etkisine paralel görülmektedir. Her iki sanatçı da farklı materyallerle, benzer teknikler kullanarak benzer etkiye ulaşmışlardır.

Anahtar sözcükler: Minimalizm, resimde Minimalizm, müzikte Minimalizm, Frank Stella, Philip Glass, resimde birim tekrarı, müzikte birim tekrarı, trans.

Abstract

One Painter and One Composer in Minimalist Art: Stella and Glass

In 1960's, while Abstract Expressionism in painting and European avant-garde movement in music was dominant, Stella played an important role in changing the face of painting, as Glass did in music.

* Öğr.Gör., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü
Öğretim Görevlisi.

Stella's repeating a unit in a series of paintings like Black Paintings, Benjamin Moore Paintings, Irregular Polygon, creating a form with very few materials and an effect carrying the picture out of the canvas seems parallel with Glass' creating a trance effect by means of a unit repetition like in Music in Similar Motion, Two Pages, Music in Fifths. Both artists, using different materials, reached similar effects by the use of similar techniques.

Key words: *Minimalism, Minimalism in art, Minimalism in music, Frank Stella, Philip Glass, repeated units in paintings, repeated units in music, trance*

1. Resimde Minimalizm

Görsel sanatlar, müzik, edebiyat, felsefe, eğitim teknikleri hatta bilgisayar yazılımlarında kendisini gösteren bu akıma –temel özelliği materyali *minimuma* indirmek olması nedeniyle- *Minimalizm* adı verilmiş, az sayıda sanatçının kendisini Minimalist olarak tanımlamasına rağmen; akımın teknikleri, gelişen bir alanda uygulanmış ve çeşitlendirilmiştir.

Minimalizm terimi görsel sanatlarda ilk kez, David Burlyuk tarafından, John Graham'ın 1929 yılında Dudensingh Gallery'de (New York) açtığı serginin kataloğunda kullanılmış ve 1960'larda -Stella'nın *Black Paintings*'iyle çakışan tarihlerde- yaygınlık kazanmıştır. Terim, Yves Klein, Robert Rauschenberg, Ad Reinhardt, Frank Stella, Brice Marden, Marcel Duchamp, Kazimir Malevich, Barnett Newman, Donald Judd, Sol LeWitt gibi çok sayıda sanatçının yapıtlarıyla ve *Pop Art*, *Post-painterly Abstraction* ve *Abstract Expressionism* gibi akımlarla ilişkilendirilmiştir (Want, 2006).

Frank Stella'nın keşif ve uygulamalarına geçmeden önce resim sanatında Minimalizmin temel özelliklerini sıralamaya çalışırsak:

- Kesin, birimsel geometrik formlar,
- Sabit ve genellikle hareket değişikliğinin yoksun -bazan tek renkli-renk yüzeyler,
- Birim ve birimin tekrarıyla; hiyerarşisiz, matematiksel düzenliliğe sahip kompozisyonlar,
- Tüm dış gönderme ve metaforlardan uzaklaşma...

1.1. Frank Philip Stella

12 Mayıs 1936 Malden Massachuset'de doğan Stella, 1950'de Andover'daki Phillips Akademi'ye girer ve burada sanat tarihi ve resim dersleri alır. Temsili sanata karşı hiç bir ilgisinin bulunmadığını keşfettiği yer de burasıdır. Çalışmalarına Princeton Üniversitesi Tarih Bölümü'nde

devam eden sanatçı –ki bu üniversiteyi seçiş New York sanat çevresine yakın olabilmektir-, 1958 yılında mezun olur. Bu dönemde Stella, New York okulu tarzında *Gestural Abstraction* serbest resimler yapar. Henüz kariyerini sanat alanında yapmaya karar vermemiş olmasına rağmen öğretmenleri tarafından çok saygı görmektedir. New York'taki sanat olaylarını sıkı bir şekilde takip eden sanatçı 1958'de Jasper Johns'un ilk tek başına sergisini görür ve dairelerin geometrik örüntüleri/desenleri ve imgeleri düzenleyen seritlerden oldukça etkilenir (Glenn, 2006).

Amerikalı ressam, baskıcı ve heykeltıraş Frank Philip Stella'nın, 1960'ların Minimalist akımının önde gelen isimlerinden biri olmasının nedeni, Onun resme yönelttiği iki problemde bulunabilir: Bu problemlerin ilki, resmin ne olduğunu, ikincisi nasıl resim yapılacağını bulmaktır. Sanatçı, bu problemlere dair görüşlerini şöyle anlatmıştır:

Biri, resim hakkında bakarak ve diğer ressamları taklit ederek öğrenir. Bakmanın önemini yeterince vurgulayamam... Resim hakkında birşeyler bulmanın başka yolu yok. Bakma'dan sonra taklit gelir. Benim açımdan bu, teknik bir "dalış"tı. Kline bu rengi nasıl uyguladı? Fırça ya da "bıçak" ya da her ikisi? Guston neden tuvali bıraktı?... Sonra -ki bu en tehlikeli kısımdı- gördüğüm ressamların entellektüel ve duygusal süreçlerini taklit etmeye başladım. Böylece şehirde yağmurlu kış günü, beni Gandy Brodies resmetmeye itti; parlak açık bir gün, De Steals'e götürdü. Hoffman yapmak için, gül kökboyası kullanmayı ve portakal eklemeyi keşfettim... Başkalarının resimlerinden yoruldum ve kendi resimlerimi yapmaya başladım. Bununla birlikte, kendi resimlerime yalnız bakmaktan yorulduğumu değil, onları yapmaktan hoşlanmadığımı da gördüm. Oraya buraya ne yerleştireceğinle ilgili ve bunun "orada gerçekten ne vardı"yla birlikte yürümesi gibi resimsel sorunlar çok daha zor ve çözümler çok daha tatminsiz bir hal aldı. Sonunda daha iyi bir yol olması gerektiği aşikâr oldu¹ (Stella, 1960: 113-114).

Böylece Stella, yüzleşilmesi gereken iki probleme varır: Biri mekânsal, diğeri metodik. İlk problem, en önemlisidir çünkü Stella için resim *üzerinde boya olan bir yüzeyden başka birşey* değildir ve *görsel edimin tuval üzerine aktarılması yeterince güçlü* bir iştir.

Stella, resim öğelerini birbirleriyle ve birbirlerine karşı dengelemek için ilk olarak simetri kullanmıştır. Ancak simetrik bir şekilde görüntü alanına yerleştirilmiş imge ya da dizi, bu alanla dengeli değildir. Çözüm olarak, renk yoğunluğu düzenlenmiş birimlerin, sabit aralıklarla (ya da ritimle) uygulanışı ve böylece görüntü alanının *tuvalin dışına itilmesini* önerir. Metod, zaten

¹ Çev. Ahu Köksal (kısaltılmıştır).

zlebilir, daha basit bir sorundur (Stella, 1960: 113-114). Böylece Stella resimlerini “*what you see is what you see*” sloganıyla yapmaya bařlar.

Mezuniyetinden sonra 1958 yazında Stella, resim yapmak amacıyla New York’a gider. Beklediđi şekilde askere alınmayınca daha ciddi bir şekilde resim yapmaya başlar. 16 ay boyunca *The Black Paintings* (Bkz. Resim 1) olarak adlandırdığı eserlerini yaratır. (Glenn, 2005) Boyanmamış tuval üzerine yaptığı, dar hatlarla birbirinden ayrılan siyah çizgili resimleriyle Stella, soyutlamada yeni bir yol açar ve 1960’ların sanatını derinden etkiler, (Avkigos; 2003).

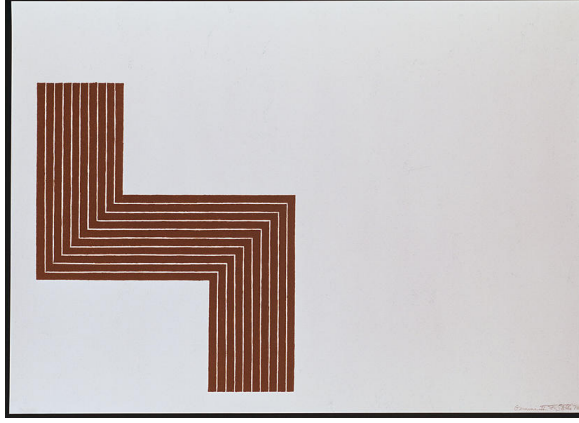

Resim 1. *Black Series II, Gavotte*²

Bu zamandan itibaren Stella, uzun süre kendiliğindenliğe çok az yer tanıyan, seçilmiş temalar üzerine çok iyi düzenlenmiş periyodik bir tarzla, *complex* eřitlemelerini geliştirir. 1960 yılında, New York’taki Leo Castelli Gallery’de ilk tek başına sergisini açar ve burada *Black Paintings*’deki tarzını geliştirdiği çizgili tuvallerden oluşan ve *Aluminum Paintings* olarak adlandırdığı eserlerini sergiler. Bu resimlerde “izgili değişenlerin/patternlerin geometrik tekrarıymış gibi görünen tuval çevrelerinde, girintili sınırlar” kullanır, (Glenn; 2005).

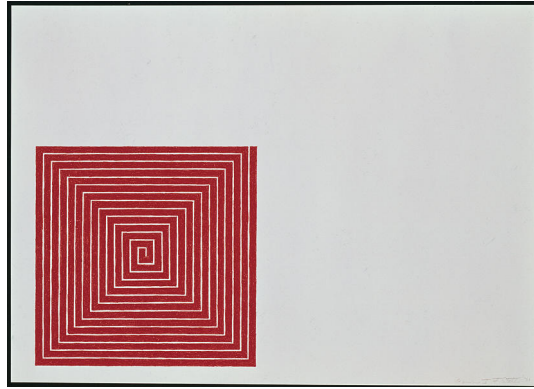
1960-61 yıllarında yaptığı *Copper Paintings*’de (Bkz. Resim 2) “gittikçe daha tuhaf çizgili biçimler içeren ayrıntılı bir şekilde biçimlendirilmiş tuvaler” ortaya koyar, (Glenn; 2005).

² 1967, litografi, 38 x 55,8 cm

Resim 2. *Copper Series, Ophir*³

Benjamin Moore Paintings'de (Bkz. Resim 3) şeritler ve çizgileri daha fazla biçimlendirilmiş ve sınırları kusursuzlaştırmıştır. Renk, restgele bir öge gibi sunulmuştur; “her bir tuval, ticari ev-resmi usulünde tek bir birincil ya da ikincil renkle boyanmış” ve altı farklı kalıptan biri uygulanmıştır. *Pop Art*'in da ortaya çıkmaya başladığı bu yıllarda, Stella, Minimalizmin öncüsü olmuştur, (Glenn; 2005).

Resim 3. *Benjamin Moore Series, New Madrid*⁴

³ 1970, kağıt üzerine litograf ve serigrafı, 40,6 x 55,8 cm

⁴ 1971, litograf, 40,6 x 55,9 cm

1962-65 yılları arasında Stella, sistematik bir şekilde gelişen ve belli bazı resimsel sorunları çözmeye yönelik 6 farklı seri yapmıştır. Her bir seride, işlenmemiş tuvalerin düzgün hatlarıyla birbirinden ayrılan geometrik olarak sıralanmış şeritlerin permütasyonlarıyla (bir seri içinde yer değişikliği) uğraşmıştır. *Gran Cairo* (1962), *Concentric Squares and Mitered Mazas* (1962-63)'de olduğu gibi... Bu dönemdeki bazı eserlerinde, daha önce kullanmadığı, renk değerlerine de yer vermiştir, (Glenn; 2005).

Stella'nın eserlerinde ilk radikal değişiklik 1966-67 yıllarında, *Irregular Polygon* serisiyle (Bkz. Resim 4) görülür. Benzer şeritlerle çevrelenen, birbirine geçmiş geometrik şekiller kullanarak, Stella, karakteristik olmayan bir şekilde; geniş, merkezî renk bölgelerine izin vermiştir. Aynı dönemde, Kenneth Tyler ile (d. 1931) birlikte , Gemini G.E.L. baskı yayıncılık'ta ilk baskılarını yapar. Ayrıca Merce Cunningham'ın *Scramble*'sine sahne ve kostüm dizayn eder.

Resim 4. *Irregular Polygon Series, Union I*⁵

1967 yazı boyunca, Irregular Polygons dizisini, renk, form ve kalıp arasındaki ilişkiye adanmış, en sıradışı şerit serisi için, geçici olarak bir kenara bırakır. *Protractor* (gönye) dizisi (1967-69 ve 1971'e kadar çeşitlemeleri) gösterişli renk armonisi ve ilk kez başlıkta gönderme yapılan, çizim araçlarından türetilen eğrisel formlarla karakterize edilmiştir. (Glenn; 2005) *Harran II*'de, dekoratif şablonlar, serinin *leitmotif*idir. Bu dizide Stella üç kavram kullanmıştır: birbirine geçme/çaprazlama (Bkz. Resim 5); gökkuşağı (Bkz. Resim 6) ve yelpaze (Bkz. Resim 7). Diziyi oluşturan eserlere Anadolu'da ve Asya'da bulunan antik kentlerin adı verilmiştir.

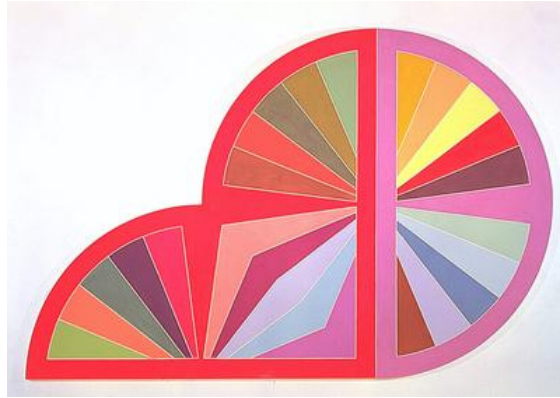
⁵ 1966, tuval üzerine *alkyd* ve *epoxy* , 265,4 x 441,3 x 10.5 cm

Resim 5. *Protractor Series, Damascus Gate Stretch Variation I*⁶

Resim 6. *Protractor Series, Harran II*⁷

Resim 7. *Protractor Series, Darabjerd III*⁸

⁶ 1968, tuval üzerine akrilik, 152 x 763,9 x 8 cm

⁷ 1967, tuval üzerine polimer, 304,8 x 609,6 cm

⁸ 1967, tuval üzerine akrilik, 304,8 x 457 cm

1970-74 yılları arasında yaptığı *Polish Village* serisi, ilk kez gerçek bir mekândan ilham aldığı ve yine ilk kez endüstriyel materyaller kullandığı yapıtlarıdır. Sanatçı, ahşap üzerine kanvas, karton, mukavva, keçe gibi materyalleri yapıştırarak farklı değer ve dokuları birleştirdiği bu serinin başlıklarını, II. Dünya Savaşı sırasında Polonya ve Rusya'da Naziler tarafından sistematik bir şekilde tahrip edilen sinagoglardan türetmiştir. Bu diziyle başlayan Post-minimalist eserleri, *Brazilian Series* (1974-5), *Exotic Bird series* (1976-80), *Indian Bird series* (1977-9), *Circuit series* (1980-84), *South African Mine series* (1982) gibi eserleri izler.

1980'ler boyunca Stella'nın estetik tavrı doğrultusunda 1982-83 yıllarında Roma'daki Amerikan Akademisi'nde kalışıya şekillenir. Bu dönemde İtalyan resmi üzerine çalışır ve sonuçta Caravaggio, Rubens, Rembrandt ve Velazquez'in mekansal algılarını keşfeder. 1983 yılında Harvard Üniversitesi'nde *Charles Eliot Norton Professor of Poetry* unvanına layık görülür. Katılımcıların altı ders vermesini gerektiren bu unvanla, Stella, *Working Space* (1986) adıyla basılan derslerini verir, ki bu dersler sanatçının, *Cones and Pillars series* (1984-) gibi eserlerine bir anahtar sağlamıştır. Bu ve ilisyonistik olarak detaylandığı konilerin kompozisyonunu yaptığı diğer rölyefleri ve diğer mimari ve geometrik öğeler, 1980'ler ve 1990'ların başının gittikçe çok boyutlu ve melez resim/yapılarını kurmuştur. 1990'larda yerel sanat projeleri ve Toronto'nun yeni tiyatrosunun dizaynı gibi mimarî projelerde etkili olan sanatçının resim, heykel, mimari ve duvar resmini *evlendirdiği* söylenmektedir. (Glenn; 2005)

2. Müzikte Minimalizm

“Terim, müzik alanında ilk kez 1968 yılında, Michael Nyman tarafından Cornelius Cardew'in *The Great Digest* adlı eseri için kullanılmıştır”⁹. Philip Glass, Steve Reich ve Terry Riley gibi isimlerle birlikte bu akımın müzikteki önemli temsilcilerinden biri olagelmiştir.

Kendini *minimalist* olarak tanımlayan az sayıda besteciden bir olan Tom Johnson, 1989'da, Minimalizm kavramının insanların genellikle düşündüklerinden çok daha geniş olduğunu; çok az nota, çok az söz, sınırlı sayıda enstrüman, “do ve re arasındaki olası bütün aralıklar ya da yalnız nehirler ve derelerden kaydedilenleri” kullanan müzikleri kapsayacağını belirtmiştir,¹⁰.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Minimalist_music

¹⁰ a.g. internet adresi

Müzikte minimalizmin temel özelliklerini sıralamaya çalışırsak:

- Kısa müzikal fikirlerin *birim* olarak alınıp; aynen ya da küçük değişikliklerle yinelenmesi
- Armonik durağanlık
- Armonide uyumlu aralıklar
- Sürekli ve düzenli ritmik kalıp/nabız

2.1. Philip Glass

31 Ocak 1937'de Baltimore Maryland'de doğan sanatçının babası, radyolara kayıt servisi yapan bir dükkanı olan, Ukrayna kökenli Yahudi göçmenidir. 6 yaşında keman, 8 yaşında flüt, 15 yaşında piyano çalmaya başlayan Glass, müzik eğitimine, babasının arşivindeki önemli bestecilerin eserlerini inceleyerek başlamıştır.

15 yaşında Chicago Üniversitesi'ne giden Glass, felsefe ve matematik dersleri de alarak 1956 yılında *Liberal Arts* diploması (Bachelor) almıştır. 1956-57 yıllarında Julliard School of Music'in ek kurslarına devam eden sanatçı, 1957'nin sonlarında bu okulun resmî öğrencisi olmuş; 1959 yılında *Kompozisyon* diploması, 1961 yılında ise yine *Kompozisyon* dalında Yüksek Lisans diplomasını almıştır. Aynı dönemde (1960) ünlü Fransız besteci Darius Milhaud'un yaz kurslarında *müzikal analiz* çalışmıştır.¹¹

1961-63 yılları arasını *Fourd Foundation* bursuyla Pittsburgh'da; 1963-65 yılları arasını ise *Fulbright* bursuyla Paris'te geçirmiş ve burada *-efsanevi pedagog-* Nadia Boulanger ile çalışmıştır. Aynı dönemde, film yönetmeni Conrad Rooks ile yaptığı anlaşma çerçevesinde, ünlü Hint müzisyen Ravi Shankar'ın müziklerini Avrupa nota yazısına aktarması Glass'ın müziğinde, *-Minimalist akımın önde gelen temsilcilerinden biri olmasını da etkileyen- önemli değişikliklere neden olmuştur.*

1965-67 yılları arasını müzikal nedenlerden çok dinî nedenlerle seyahat ederek (Kuzey Afrika, Hindistan) geçiren sanatçı Budizm'i kabul etmiş, 1967 yılında New York'a dönmüştür. Burada konserine gittiği Steve Reich'la uzun yıllar sürecek bir işbirliğine başlayan sanatçı, aynı yıl, Ravi Shankar'ın *tablacısı* Alla Rakha ile çalışmıştır. Bu çalışmalar özellikle *periyodiklik* bağlamında, Glass'ın eserlerindeki Hint etkisini arttırmıştır,¹² (Griffiths, 1989: 177).

¹¹ <http://www.philipglass.com>

¹² a.g.e.

Glass'ın, 1960'ların sonlarında kurduğu *Philip Glass Ensemble*'ın özellikle sanat galerilerinde konserler vermesiyle, dönemin Minimalist akıma bağlı ressam, heykeltıraş ve müzisyenleri arasında önemli bir bağ oluşmuştur.

Operaları, tiyatro müzikleri, film müzikleri ve orkestral eserleriyle Minimalist akımın önemli temsilcilerinden biri olagelen Glass; 20. yüzyılın en çok satan ancak aynı zamanda en çok eleştirilen eserlerine imza atmıştır. Halen New York'ta yaşamakta olan sanatçı, her tür müzikle ilgilenliğini ve zamanla bunların kompozisyonlarında kendilerine bir yol bulduğunu dile getirmiş ve “*asıl vahiy ya da Tanrısal esinin ritm*”de olduğunu vurgulamıştır.

Glass'ın müziğindeki ritmik yapının temel ilkesi; birimleri, tekrar ve armonik durağanlık bağlamında, ekleme, çıkarma ve yinelemedir. Nota 1.'de *Music in Similar Motion* (1969)'dan 4 ölçü görülmektedir. Her ölçü, bestecinin diğerine geçiş için işaret verişine dek defalarca tekrar edilir; enstrümantasyon, Glass müziğinde sık rastlanılan bir şekilde, belirtilmemiştir (genellikle kendi grubu tarafından elektronik keyboard ve tahta üflemeli enstrümanlarla seslendirilir). *Two Pages* (1969), *Music in Fifths* (1969) gibi eserler de benzer paralel armoniyle bestelenmiştir. (Griffiths, 1989: 178).

Nota 1. *Music in Similar Motion* (1969) (Griffiths, 1989: 178)

Music With Changing Parts (1970) ve *Music in Twelve Parts* (1971-4) gibi sonraki eserlerinde, farklı fakat birbirine geçmiş ritimlerdeki müzikal yüzeylerin kalıpsal dokusu; zengin ve çeşitlenmeli armonik yapı ve daha az çeşitlenmeli ritmik sürecin uzun akorlarla birleşmesiyle oluşturulmuştur.

Sanatçı, en ünlü eserlerinden biri olan ve senaryosu Robert Wilson tarafından yazılan operası *Einstein on the Beach* (1975)'te de benzer teknikler kullanmıştır (Griffiths, 1989: 177-178).

3. Sonuç

Stella ve Glass, 20. yüzyılda, alanlarında en çok eleştirilen ancak bunun yanında bir o kadar da *popüler* olan sanatçılardır. Her ikisi filmler ve

tiyatrolarla ilgilenmiş (Stella dekor tasarımları, Glass film müzikleri) ve her ikisi için de filmler yapılmıştır.

Alanında başarı ve ün kazanmış iki büyük sanatçının eserleriyle de ilişkilendirilerek Minimalizmin resim ve müzikte ortak yanlarını şöyle sıralanabilir:

- Nesnellik
 - *Duygulardan/öznelikten uzaklaşma*
 - *Dış göndermelerden/metaforlardan arınma*
 - *Hiyerarşinin yok edildiği matematiksel kompozisyon*
- Materyali “*minimum*”a indirgeme
 - *Birim ve birimin yinelenmesiye oluşturulan kompozisyon*
 - *Sabit ritm*
 - *Durağan armoni*

Ve bütün bunların sonucunda oluşan psikolojik etki: “*trans*”

KAYNAKÇA

- AVGIKOS, Jan. (2003). "Harran II". [http://www.guggenheimcollection.org/site/artist work d 148 1.html](http://www.guggenheimcollection.org/site/artist%20work%20d%20148%201.html)
- GLASER, Bruce., STELLA, Frank., JUDD, Donald. (1966,1997). "Frank Stella and Donald Judd/Questions to Stella and Judd by Bruce Glaser". Theories and Documents of Contemporary Art, A Sourcebook of Artists' Writings. (Ed. Kristine Stiles ve Peter Selz). University of California Press, 117-124.
- GLENN, Constance W.. (2006). "Frank Stella". Grove Art Online. Oxford University Press.
- GRIFFITHS, Paul. (1989). Modern Music, The avant garde since 1945. U.S.A.
- STELLA, Frank. (1960,1977). "The Pratt Lecture". Theories and Documents of Contemporary Art, A Sourcebook of Artists' Writings. (Ed. Kristine Stiles ve Peter Selz). University of California Press, 113-114.
- STRICKLAND, Edward. (2006). "Philip Glass". Grove Music Online. Oxford University Press.
- WANT, Christopher. (2006) . "Minimalism". Grove Art Online. Oxford University Press.
- WOLFSON, Nancy. (2006). "Ring of Art; Frank Stella, One of the Most Renowed Artists of the Late Twentieth Century, Has Been Using Cigar Smoke as an Inspiration". [http://www.cigaraficionado.com/Cigar/CA Features/CA Feature Basic Template/0,234 4,605,00.html](http://www.cigaraficionado.com/Cigar/CA_Features/CA_Feature_Basic_Template/0,234_4,605,00.html)